

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

ЛИСТ ЗА ШКОЛУ И УЧИТЕЉЕ

Бр. 2.

У Новом Саду, 1. фебруара 1910.

Год. III.

САДРЖАЈ: Стрампутице у васпитању. — Предавања за увод у експерименталну педагогију, од Др. Е. Мојмана. — Учитељ и појачка дужност. — Педагошки преглед: Школе у Белгији. — Школа и настава: Наставни план у Србији. — Кад да пође дете у школу. — Учитељство: „Učiteljski Tovariš“. — † Богдан Поповић. — Листак: „Истинска служба“. — Белешке.

Стрампутице у васпитању.

Струја са запада захватила је у неколико већ и наше крајеве у преображају наставе и васпитања. А ми како смо увек новотарије примали без јачег проучавања истих, тако смо и сад пошли лако за западним новостима иако оне пису тамо још издржале коначан испит своје темељне вредности. У настави и васпитању било је увек, као и на другом послу, раденика који су лако прихватили новости. У томе се нарочито може наћи многобројних примера на западу, но тамо има доста и људи сталожених, срећена погледа, који свакој новини знају одредити тачно место и праву вредност. У великом метежу што се на западу појављује сваким даном, у тежњама за преображајем основне наставе и васпитања, јавља се као свеж поветарац у јакој олари, по гдекој одјек разборита мишљења и зрела суђења о свима могућим ситнијим и крупнијим реформама што поплављују поље наставе и васпитања. Оне иако нису у стању угушити једру клицу здраве васпитне идеје, која кроз векове иде своје циљу у оплемењивању људске расе, ипак је задржавају овда онда за краћи или дужи низ година, натурујући том племенитом послу своја једнострана убеђења као веру која једино спасава.

За нас, који донекле морамо да удељавамо ток наставе према сугестивним уређењима страних фактора, а немамо довољно слободно поље да самостално развијамо ток наставе према своје васпитном уверењу, биће баш у садашње доба од интереса

како суде и на западу људи о сувременој педагошкој бујици међу њима. Тиме ћемо се моћи поучити, до којег степена треба и ми да се ангажујемо за све оне новости, које нам се уносе у наставу као осведочене истине, за које ћемо међутим видети да још нису изашле из оквира педагошких покушаја.

Др. В. Клинке из Цириха, пише: „Перијод педагошке олује и навале, који се у последњим десетинама година прошлог века развио, дошао је данас до својег врхунца. Бујица књижевних производа, који поплављују књижевни трг сваке године, то је бој, бој против данашње школе. Са свију страна се напада; позвани и непозвани подвргавају необузданој критици школу и данашњи васпитни и наставни правац. Листови и листићи, дневна штампа и романи, шире тај бој у најшире слојеве народне. Па иако је радосна појава, тај општи интерес за просветну задаћу и васпитање омладине, то је с друге стране жалосно, да се педагогика сматра као неко опште поље на којем се сваки осећа позваним да говори, критикује и реорганизира. То доводи до захтева и оптужаба које муте јасно суђење о школи и лако воде стрампутици. Међу вођама тога покрета има их, који неће да знају за обичну реформу школског правца. Они су мишљена, да се не да преиначивати, него порушити све и из почетка стварати нову наставну зграду. То су неумерена претеривања. Садашњи школски организам је

повеснички, он је поникао из опћих политичких и социјалних односа, створиле су га целокупне културне прилике и према томе не може бити истинито, да је све у њему без цељи и неправилно. Огромни наплетци, који су прошлог века постигнути у свима гранама наставе, мало се цене, а биће с тога, што изгледа да многи не познају довољно повесницу школе. Иначе не би могло бити да се чује и така тврдња, као „да школа има још увек средњевековни тип и стран карактер“. Ко то тврди, тај ни подашто не узима ово, што је у последњим десетинама година учињено на пољу социјалне заштите деце, ни наплетке психолошко-педагошке у дидактичном поступку према дечјој природи, нити школски зашт, који је према пређашњим временима дошао у сасвим човечан поступак и да је нова школа према старој, својим васпитним утицајем, постала васпитни чинилац првога реда.

Свакојачко и начин васпитања треба да се дотерује и обнавља; измене просветних и друштвених чинилаца стварају друге потребе једног доба, а тиме и друге сврхе образовања. Но искуство учи, да новине на пољу васпитања нису увек биле прикладне, да је било и великог разочарања, па стога је дужност све предлоге за реформу најбрижљивије проучити и чувати се да их слепо не прихватимо.

Приговори против данашње школе истичу, да се садашњим наставним системом чини насиље дечјој природи, јер се једнострано има пред очима само сврха интелектуалног образовања, чиме се нагон ручног кретања и радње, иако је јако развијен, мало узима у обзир. Овај приговор не може се сасвим одбацити; јер ова једностраност постоји на жалост у не малом степену. Кад се данас, дакле, покушава, да се уведу нови наставни огранци, да се ово изједначи, то се заиста може поздравити. Свагда треба имати у виду, да је ово једнострано интелектуално образовање у главном постало због спољашњих прилика школског организма. Наша народна настава је, настава за масу и остаће така из економских обзира још у недоглед; као таковој, лепиће се за њу увек типични недостатци, и стога се неће моћи остварити

и по некоји оправдани захтеви. У осталом значај ручне радње, за опћи психички развитак ипак је нешто прецењен. Формално интелектуално образовање је неопходан услов за васпитање душевне самосталности и постићи ће се само интензивном културом интелекта. Но у томе не лежи још никаква опасност; јер кад се практично спроведе исто тако једнострано захтев у погледу ручне радње, изједначиће се обоје на праву меру.

Опасније пак изгледа по здрави даљи развитак васпитног правца, тежња реформатора да рад као игру карикирају и да од школе за рад начине школу за играње, јер се такве педагошке мере већ понегде не сматрају као средство за сврху, него постају самостална сврха. Чињеница, да рад такве врсте одговара детету, доказ је за правилност и прикладност тога поступка. За оцену овакога рада, узима се услед тога сасвим неприлична мера и бојимо се да у школи место озбиљна и смишљена рада, који би децу задобио, не наступи неприкладна игра. Сви смо ми сагласни са Русоом и Филантропима, да се детињство не сме жртвовати неизвесној будућности и да се мора водити рачуна о детињој веселости, расположењу, али само то пружати детету (а то се данас све више и више истиче) што ће непосредно служити као извор веселости, то је васпитно начело, које треба одбацити. Та детињство је ипак доба спреме за задатке у животу, у којем се развитак извесних особина може веома унапредити. Живот је борба у коју може с успехом ући само онај, који је своју снагу зарана очеличио. Дадемо ли детету и такав рад, који му није непосредно пријатан, тиме сазнаје да сваки озбиљан рад тек секундарно може донети радости, уживања. С тога се игра не сме сувише увлачити у наставу или рад окретати у игру. Педагошко правило, да дете треба све играјући да научи, може бити кобно. Где хоћемо да олакшамо учење, бива већином из обзира према недостатној даровитости и из економије времена, али не стога, да се детету по сваку цену уштеди сваки душевни напор. Једном ће ипак игра престати и наступити живот са свима озбиљним захтевима, и благо томе ко је за времена нау-

чио радити и које васпитан са тачним осећајем дужности! Чувајмо се дакле од погрешне сентименталности, која лако може одвести до дечјег култа и која дере на ову страну да омладину душевно омекша! Дете мора учити. Данас се сувише негује наклоност задовољству, а тиме малаксава снажење воље; јер раду неком, који је у вези са умишљеним расположењем, не треба нарочитог напора воље. С тога више озбиљности, више рада а мање сигре у васпитању, а све за добру душевног здравља онг нараштаја што прирашћује“.

Предавања за увод у експерименталну педагогију

Од

Др. Е. Мојмана.

Превод Др. П. Радосављевића.

Треће издавање.

Телесно и духовно развиће детета у опће.

(Наставак.)

Споменимо и то, да оштрина вида у деце убрзо постаје велика, да је њихова акомодација боља него ли у одраслих, да њихова оштрина кушања и мирисања изгледа слабија него ли у одраслог. Интересантна посматрања Флексигова о развићу детињег мозга и однос чулних и асоцијалних средишта већу помињати, јер оне тешко да су данас од важности по школско дете.*) Друга питања развића мозга споменућу касније кад будем објашњавао параликет између телесног и духовног развића.

Покрети удова дететових, према мом опажању, бржи су и неправилнији него ли у одраслог. Фирорт је истраживао просторне и времените односе покрета хода и пронашао је, да одрастао показује спорији и врло једнолики (просторно и временито) пендулум ногу.**) То сам исто нашао при испитивању детињих покрета руку са кинематометром (један угаоно покретни апарат за подлактицу). „Покретни

осети“, које ми особито према Голдшјајдеровим класичким испитивањима*) морамо тражити у главнеме у површинама зглавкова (не у мишићима), можда су у детета финији у зглавковима већих делова чланака него ли мањих — обратно вреди за одрасле, где најфинија осетљивост зглавкова лежи — према Голдшјајдеру — у зглавку рамена и у средњем зглавку шаке.

Највећу важност по испитивање телесног развића дететовог постигоше досадање *антропометријске методе*, особито ради тога што су оне већим делом спојене са *општим* контролама детињег телесног развића и што су понављане и са паралелним појавама духовног развића дететовог.

При помним антропометријским истраживањима, примењиване су ове мере (наравно с неким варијацијама од стране појединих испитивача):

1. *Мере тела*. Овде се мери: *висина тела*, са простом мером, која има покретно хоризонтално мерило, што се може ставити на главу (ову меру треба, ако је икако могуће, узети без обуће); *растег руку*, *тежине*, *обим прсију* при удисању и издисању; *сагитални промер прсију* (промер од спреда ка острат), *фронтални промер прсију* (од стране на страну), из обојег може се израчунати индекс прсију као однос између обе; *дужина трупа*, *висина од рамена*, *висина од врхова од прста* (удаљеност врхова прста од тла при спуштеним рукама), *обим надлактице*, *мишице* при контроловању бицепса, *обим бутине* — из овог се може таксирати развиће мишића.

2. *Мере главе и лица*. Овде се мери *обим главе*, највећа *дужина* главе (сагитални промер), *висина главе* од тачке трагуса уха или од отвора слушног канала до највише тачке темена; *најмања ширина чела*, *дужина лица*.

С овим се онда целисходно спаја мерење виталног капацитета, мерење *силе притиска* на динамометру (на једном еластичном челичном перу, које се притискује руком) и *издржљивост* мишића на ергографу, (овде се средњим прстом диже тежина док се човек не замори, сравни 12.

*) Flechsig, Gehirn und Seele, Leipzig 1896. (2. изд.) Veit & Co.

**) Vierordt, Ibid. стр. 29 и даље. Овде се налазе и многе друге интересантне појединости о детињем ходу.

*) Goldscheider, Ges. Abhandlungen, II., стр. 5.

предавање), а на послетку одредење *оштрине вида и слуха*. Друге чисто антропометријске интересантне мере не ћу помињати.

Све те мере дају нам прилично суви-
сзу, потпуну слику о телесном развићу
дететовом. Мере које су на овај начин до-
бивене, морају се ипак *проширити* различитим
подацима, без којих се лако може па-
сти у криво употребљавање бројева. У
првом реду мора се успоставити *нацијо-
налност* (раса) деце, јер деца различитог
пореkla показују различите мере; па и
стање, позив, благостање родитеља и опћи
утицај о неговању или забатажености де-
тетовој мора се бележити. Помоћу овог
можемо контролисати некоје важне *саузро-
ке* телесног развића дететовог.*)

Да не би при излагању *резултата* ових
мерења изгубили из вида нашу педагошку
сврху, ја ћу одабрати само оно, што је
само од антрополошког или чисто недо-
лошког интересовања. Из мерења Пагли-
анових у Турину, Таунсвд Портерових
и Мекдонелдових у Америци, Матиегки-
них у Прагу, Грацијанових, Ерисманових
и Сакових у Русији, Енгелспергерових &
Циглерових и госпође Dr. Хеш-Ернстове
у Немачкој узимам ово: *Највећи утицај*
на опће телесно развиће дететово има *со-
цијални положај родитеља* (њихово благо-
стање њихов сталеж, њихова могућност,
да отхрањују и негују децу); овај је у-
тецај — према госпођи Dr. Хеш-Ернст
(као што је то и пре пронађено) *знатно*
већи и од утицаја националности (народ-
ности). Чим је бољи социјални положај
родитеља, „тим је боље телесно развиће
деце, изузев ако ту нису посредни какви
други штетни утицаји“ (Хеш-Ернст). Па-
глиани је пронашао, да се развиће добро
отхрањивање деце убрзава кад се сравни
са просечношћу, а развиће рђаво отхра-
њивање деце сиромашних родитеља успо-
рава се. *Претпоставимо* сада, да је после
свих досадањих истраживања што су у
исти мах испитивала духовно развиће де-

тета, претпоставимо да *дете, телесно рђаво*
однеговано и закржљало, у просечности и
*духовно мање постиже и да изгледа за-
кржљало у интелектуалном погледу,* — то
ћемо добити врло јадну слику о социјалној
страни детињег развића! Тим је важније
педагошко питање, како се *утицај школе*
показује у овом току развића: да ли он
повољно делује на опћи социјални застој
социјално неповољно ситуиране деце, у ко-
лико се с наступањем школског живота
јавља ново оштећавање развића или је пак
обратни случај? Ова излагања о варија-
цијама развића и о њиховим узроцима да-
ће нам одговор. У појединости видимо још,
да сељачка деца претежу варошку децу у
обиму прсију, (значај сеоског живота), да су
рђави утецаји варошког живота очитији у
млађим годинама него ли у последњим
школским годинама. (Хеш-Ернст), да „де-
војчице наткриљују дечаке у висини и
тежини тела нарочито у 11. или 12. го-
дини“, и „ако дечаци у различитим зе-
мљама прегежу своје сељачкице у свим
годиштима и апсолутно и релативно у по-
гледу на обим прсију, силе притиска и
капацитета плућа“. „Слабо храњење и бо-
лешљива слабост најлепше се огледа у
спазу притиска“. „Обим главе и капаци-
тет лобање не само да је апсолутно, већ
и релативно према висини тела знатно
мањи него ли у дечака истог доба“ (Хеш-
Ернст). О другим педагошко значајним
телесним разликама сполова у детињству
биће још говора.

(Наставиће се.)

Учитељ и појачка дужност.

(Свршетак.)

А сад да пређемо на другу страну
овог питања и испоставимо каква је упра-
во дужност учитељева то црквено појање;
да ли обвезна или почасна и да ли је учи-
тељ за исту новчано одговоран.

Да учитељ није облигатан појац, сви
закони потврђују, јер ни један не спо-
миње учитеља као појца. Да се о томе
уверимо ваља нам прелистати: XXXVIII.
зак. чл. од 1868. год. Школ. Уредбу од
1872. год. и напослетку XXVII. зак. чл.

*) Ранке је нарочито показао, да у појединим фами-
лијама превлађују типичне породичне мере за развиће
деце исте фамилије, надаље, да дечије болести утичу и
на поједине мере тела, особито на поједине мере главе.
Сравни: Ranke, Untersuchungen an gesunden und kranken
Kindern. Zeitschrift für Schulgesundheitspflege. 1905.
No 11. Стр. 719. и даље.

од 1907. год. Шта више закон од 1868. год. XXXVIII. зак. чл. 141. §. изрично каже, да учитељ осим учитељске дужности не може никакзу другу примити, нарочито, ако је то на уштреб школске наставе, као што је и црквено појање, које га умара и за школу мање способним чини. Дозвољава пак само вероисповедном учитељу да при богослужењима и упоима, без нарочите дозволе може испомагати. Па то је само за способне дозвола, а никако обавеза. Школ. Уредба од 1872. год. нигде не прописује учитељу појачку дужност, шта више нигде је и не спомиње, јер за ово ни разлога нема, пошто појање у цркви не стоји ни у каквој унугарској вези са школом и педагогијом. Сви знамо да школа захтева стручне спреме, вештине и урођених способности за овај племенит рад учитељски, а појцу требају јаке груди и појачки дар. А што бивша дисциплинарна правила, која никад одобрења стекла нису и која иако ни за оно доба савремена нису била, а згодна само за то, да понизе и омаловаже учитеља, ипак спомињу учитеља као црквеног појца, држим да је кроз неправилно и неоправдано, јер ШСавет није законодавно тело, него истог само извршни орган, те ни права није имао неку нову дужност, која у Ш. Уредби није предвиђена, товарити на учитеље, па још бесплатну, дакле почасну. Шта више ШСавет је наредбом изрекао, да учитељи имају плату само за учитељску дужност, а појачку дужност, само као вероисповедни учитељи, врше бесплатно. Па ако је појачка дужност почасна, како се могу учитељи приморати да је врше, а каквим тек правом захтевати — ако су за исту немоћни — да на терет учитељске плате постављају им се заменици, што је, ћутањем учитељства, већ прави узус постао. И сиромаш учитељ томе се већ није противио, него се у напред за замену сам из свог џепа и малене платице постарао. Сирого учитељство доста је већ трпело и патило. Та оно је и почасне дужности морало скупо да плати или новцем или животом. Но врло би интересантно било знати ако је појачка дужност облигатна, а учитељ није кадар да је врши, колико је дужан од своје плате дати за замену певцу и је ли то где законом пред-

виђено. Пошто нигде о томе ни спомена нема, не може се учитељ ни обвезати да заменика плаћа, тим пре, што и сам за појање награде нема. Можда ће неко на ово приметити, да у стечају стоји и та дужност. О, тај стечај! Па како се још пре неколико година ти стечајеви расписивали. Ево један пример: Расписује се стечај за учитеља (дакле не и за појца) са платом од 3—400 форината и т. д. Дужности су прописане Школ. Уредбом од 1872. год. И против овога не може имати нико никаква приговора, јер је на закону основано, али друго више ништа и нема места у стечају. Но као што нам је познато, противно закону, стављају општине још многе друге дужности. Наиме: Учитељ је дужан децу црквеном појању обучавати и у цркви с њима појати, сам у једној или у обе (!!) певнице појати. Код цркв. општине перо и рачуновођску дужност обављати. Читаонички перовођа бити, деловођа у задрузи и т. д. шта ти ту све нема. Таких дужности има 17 за идеалног учитеља. Чак долазе и захтеви појединаца, н. пр. Белобрдо тражи у стечају, да у неколико радних дана на јутрењу и служби поји, јер су неки скупштинари у те дане свечари, а наравно све бесплатно. И то је чак и епарх. власт одобрила. Да стечај буде шаренији, при крају стоји: Првенство имају они који су хоровође. Не знам где су се у томе изобразили, јер препарандија их за то не оспособљава, па од куда се то може тражити. А шта ћемо с онима, који хоровођске вештине нису накупили на сокаку, ти валда и немогу бити бирани, па нашто им онда диплома, која их оспособљава за учитеље. Није ли то и смешно и жалосно. Сад још вешто: Изабраном је дужност основати певачко друштво. И напослетку само ће се онај узети у обзир, који се лично пријави. Држим да је доста лепа слика. Е сад ако учитељ није кадар све те дужности да врши, нека плати заменика из плате стечајем утврђене. Али како? Па узећемо приближне своте: Певцу 800 круна, перо-рачуновођи 800 круна, хоровођи 800 круна, а друге дужности да му опростимо. Јест, ал' учитељ има само једенпут 800 К, а треба му баш трипут толико да заменике плати, Дакле да

бе да учитељује и још 1600 круна да наплати. Од како је нови закон у живот ступио са строгошћу својом, добио је учитељ још једну дужност, која је с великом одговорношћу скопчана. Наравно и ова је бесплатна. Па зар није доста учитељу по част? Та он већ сит може бити и од тога, кад се потпише „школски управитељ“, Истина до сад су учитељи за ово малољетни били, док је мања одговорност била. Ако не може управу вршити, валда и то мора платити. Није ли то апсурдно!! Али кад мора појца да плати, као ванзакониту дужност, али стечајем предвиђену, мора и све друге, које су у стечају набројане. А како не мора поставити и платити замену за остале, не мора ни за појачку. Пошто у закону ни једна од ових дужности није предвиђена, немају места ни у стечају и требало би их све од учитеља одстранити и само га на школску дужност обавезати. Кад је једна плата, нека је једна и дужност. Закон је изједначио учитељице са учитељима у свима правима и дужностима. Па од њих се све друго осим школе не захтева. Којим правом, дакле уз исту плату, могу и смеју да се захтевају такве тешке дужности, па још под теретом материјалне одговорности? Али није учитељ дужан вршити споредне дужности ни онда, ако му је плата већа од заковитог минимума, јер закон је изрекао само минимум, а школ. одбор према месним приликама установљава учитељску плату у оној своти, која му на расположењу стоји, јер што је боља плата, бољи ће бити и учитељ и с више љубави ће се одати свом позиву и повереној му деци.

Изгледа да је и ШСавет увидео силне аномалије и неправде, које се чине учитељству, те 1894. год. решио, да учитељица, кад замењује учитељско упражњено место, вије дужна из своје плате поставити појца, па наравно, аналогно томе, ни учитељ, ако је за вршење исте неспособан постао, него сама општина из својих средстава. Ово је сасвим и уместо, јер је та дужност почасна и врши се док је дотични за исту способан. Оправдано је тим пре, што је и ШСавет у више случајева, нарочито приликом уређења учитељске државне пензије изрекао, да учитељи за

појање плате немају, него поје из почасти, дакле необвезно. Последњи пут је исто изјавио, кад је XXVI. зак. члан. од 1893. год. у живот ступио. И онда зато, да се на учитељски леђи заштеди и општине од државне припомоћи сачувају, па ма учитељ и гладовао. Дабоме онда су тако захтевали интереси школе и општинске касе. Сад само настаје питање, да ли ће у интересу учитеља и школе бити вољни што учинити гледе појачке дужности.

Напослетку још да видимо да ли XXVII. зак. чл. од 1907. год. спомиње учитеља као обавезног појца! Нигде! А то би несмислено и било, јер ни у каквој унутарњој вези и није са учитељским звањем. У овом закону по §. 11. канторска плата урачунава се у законити минимум, против чега је нарочито католичко учитељство устало, тумачећи га као велику неправду и увреду према учитељству, против које се неће престати борити и своја човечанска права захтевати. Овај § унесен је наравно да заштити интересе државне благајне од евентуалног већег терета, који би наступио услед допуне учитељских плата, а на штету постојећих учитеља. И ако је менистар просвете изјавио наду, да ће поједине вероисповести схватити важност учитељског рада, те и рад истих боље наградити, видимо да бива све обратно и плате се не побољшавају, но конзеквентно на минимум смањују. По § 11. многи хоће да тумаче, да се појачка плата налази већ у учитељској плати, и ако се изрично то не каже, али се љуто варају, јер се код учитеља — нарочито српских — не може применити ни наредба 29751/ex 1893. год., да од целокупне основне плате 50 % одпада на појачку дужност. Та ни један закон повратне силе нема, но и да има, не може се у овом случају применити код нас, јер сви старији учитељи бирани су према „Школ. Уредби“ само на учитељску, а не на учитељску и канторску плату. Према томе у учитељској плати не налази се и канторска плата, јер по поменутом тумачењу и наредбама ШСавета, појачку дужност врше учитељи из почасти, дакле бесплатно, као припадници дотичне вероисповести. Та друкчије се и не може протумачити ова дужност, кад се узме у

обзир да комунални учитељ уз исту награду учитељску појачку дужност не врши. Према томе, ако учитељ не може да поји, није дужан ни заменика платити Ал, за Бога, та од куд' ће га платити, кад из плате ни сам није кадар да живи. Истина да се учитељима од 1907. год. може ставити у дужност, да су и кантори са 50 % од учитељске плате или да се код избора млађих учитеља у законитом минимуму фиксира плата н. пр. овако 200 фор. учитељска, а 300 фор. канторска плата, која уз одржање свога обележја урачунава се у законити минимум. Жалосна слика, ал' законита. Ето, тако бар изгледа да је учитељ обавезан вршити канторску дужност. Но у једном конкретном примеру показашу илузорност § 11. XXVII. зак. чл. од 1907. год. на којем се горњи случај базира. Учитељ изјави неспособност за вршење појачке дужности, што је вероватно, да је лако могуће да наступи код оног који мора увек плућом да ради. Општина на то лако реши ствар. Просто одузме му 300 фор. канторске плате, 100 дOMETНЕ и постави певца. И шта сад? Учитељ за 200 фор. Е па где је онда истог закона § 2., који изрично каже да ниједан учитељ не може имати мање од 1000 круна почетне плате. Учитељ видећи се у невољи потужи се жупан. управ. одбору и овај нареди издржаваоцу школе, да учитељску плату одмах према § 2. изједначи на законити минимум, односно упути, да иште државну припомоћ, у противном случају, губи право на издржавање школе. И учитељ тако добије своју плату, а општина буде приморана да појца из својих сретстава постави. Из овога држим, да ће свако лако моћи увидети опасност из оваких случајева, којима ће државна власт у тај положај доћи, да давањем и мале припомоћи простре и своју власт на већину наших школа. Зато поново наглашавам, да је у интересу и саме школе, да се појачка дужност од учитељске што пре одели. Та епархијска власт дала је право општинама да укидањем појачке плате поставе певце и против учитељске воље. Па јесу ли и ту дужни у цркви појати учитељи? Ако претпостављена највиша власт молбу учитељства — што не верујем — не би у обзир узела у цркви

може лако наступити евентуално и неред, јер сваки учитељ услед садашњег напорног школског рада неће бити кадар лепо појати, те ће појати по могућству својих изнурених груди, а тиме неће верне цркви привући, него ће их још више од цркве отуђити. Па која корист онда од учитељског појања. Својим појањем у цркви не ушливише ни у ком погледу на вероисповедни карактер школе, а услед слабе способности и умора за вршење појачке дужности, биће управо на штету и саме цркве. Да ово не би наступило, морали би се препаранди већ унапред бирати и примати само они који су извршни појци, без обзира на друге способности, јер су већиним — част изузетцима — добри ђаци слаби појци. Но колико ће их онда бити у учитељској школи, који ће само по имену бити то; а тек какав ће онда општи успех у наукама показати, које је баш према новим приликама безусловно потребно. Не оспособити пак учитеља за појца, а тражити од њега да исту дужност врши и даље, значило би не дати му ни улаз у српску школу или га изложити напред већ поменутом руглу народа. Дакле остаје му или у просијачке по српској школи, или паметно у комуналне. Овим тек није поможено ни доскочено оскудици у учитељству, на ком пољу ни онако руже не цветају.

А сад при крају још да видимо како се може лако решити појачко питање. Има општина које имају певца, који и штолу по селу купи, а имају и црквењака и звонара, па нека поје, а где су два и више свештеника, нека помажу. Свакојако је црква у првом реду њихова јер и за свој труд плату уживају. Имућније општине нека погоде славуј појце, јер таки само требају у цркви, који ће својим умилним појањем цркви верне привлачити, а на њих утрошених илиту стоструко, моралним успехом, вратити.

Учитељи пак, кад буду диспонирати и којима је могуће лепо појати, уверен сам, да ће даним приликама улепшати богослужења и својим умилним појањем, и то тек држим, да ће бити онда права почаст за присутне верне, а дотичном учитељу на дику и понос.

П.

Педагошки преглед.

(Свршетак).

Школе у Белгији. Плата учитељска је на селу врло јадна. Узакоњена је овако:

	hoofdonderwijzer	hulpouderwijzer
до 10.000 становн.	1700—2300 фран.	1100—1700 фран.
„ 40.000 „	2000—2600 „	1200—1800 „
„ 100.000 „	2400—3000 „	1300—1900 „
преко 100.000 „	3200—3800 „	1400—2000 „

Доплатци од 100 фр. добивају се у размацима од четири године. Према пређашњим приликама, ово је још знатан напредак, јер је било пређашњих година тако стање, да су учитељи били остављени увиђавности либералних и католичких општинара, који су своје партизане унапређивали на рачун других, те је при промени већине у општини и учитељева плата расла или падала. Због незнатне наплате принуђени су они учитељи са минимумом да траже споредне зараде, или им жене зарађују отварајући мале дућанце. Ово и школске власти допуштају, само не школ. управитељима. У великим варошима чешће бива да се учитељ жени учитељицом, те тиме поправе своје материјално стање. Удаба учитељица у Белгији допуштена је и не смета да учитељица и даље отправља своју дужност.

Највеће вароши у земљи плаћају учитељске снаге много боље, него што закон прописује. У Антверпену је н. пр. плата овака:

Управитељ	3000—4200 фр.	после 12 година
Учитељица	2500—3600 „	„ 12 „
Учитељ	1500—3200 „	око 20 „
Учитељица	1200—2600 „	„ 20 „

За вечерње школе које бивају недељно двапут добивају учитељи 500, учитељице 400, а управитељ 600 фр., тако је и настава у певању и гимнастици нарочито награђена. Настава у школама за слобоумне награђена је са 200 фр. више, мањи број часова надокнађује се тиме, што учитељ надгледа ученике у часовима ручаног доба.

Унапређењем навише подиже се и плата. Управитељ добива 3800—4800 фр., управитељка 3200—4500 фр.; после 10 или 13 година постигнут је maximum. Учитељ добива 1600—3800, учитељица 1300—3200 фр. Они су плаћени као учитељске снаге „адоптираних школа“ и постижу плату као ови око 20 година.

Учитељски мировински закон у Белгији има нечег бољег, нечег лошијег. Учи-

тељ, 50 год. стар, а 30 година у служби може бити умировљен на свој захтев. У год. 55. не пита се при умировљењу колико година служи, а ако је стар 60 година, може га влада умировити и против његове воље. Исто мировинско право имају и они учитељи који нису на званичним школама, него на т. зв. примљеним, и ако така једна школа и престане, учитељи имају право на мировину, само ако су 10 година учитељевали. Мировина учитељева износи највише $\frac{2}{3}$ од целокупне плате и не може бити већа од 5000 фр. Удовичке и сирочадске благајнице управљају с тиме. Обрачун удовичине мировине износи пети део од последње годишње плате мужевљеве. Сироче испод 18 год. добије $\frac{3}{5}$ удовичке мировине, два сирочета добију $\frac{4}{5}$, три сирочета пуну мировину материну (т. ј. као и мати) за свако даље сироче подиже се мировина за 2% од последње очеве плате.

Учитељске школе зову се у Белгији нормалне школе. Семинари су заводи за богослове. Има знатан број владичанских нормалних школа; т. зв. неутралне, основала је држава 5 за учитеље и 5 за учитељице. Велике вароши немају поверења у државне учит. школе због предавања науке о вери у њима, с тога је Брисел основао свој семинар, а и Антверпен и Гент раде на томе, провинција Хенегау отвара такав завод за учитеље у Шарлроу, а за учитељице у Монсу. У те заводе примају се младићи са навршеном 16. годином, а учење траје три године. Због строгог пријамног испита мора се сваки ђак темељно спремити, нарочито у оба земаљска језика; вламански ђаци морају знати француски, а валонски ђаци вламански језик. Осим тога дужни су у школи научити још један трећи језик, енглески или немачки, према своме избору. Тиме белгијски учитељи и учитељице имају предност што морају знати и други језик, а трећи бар толико да се њиме могу испомаћи. Тако су белгијске колеге у том повољном положају, да могу дела француских, енглеских и немачких педагога читати у оригиналу и познате су им творевине класика тих страних народа често најмање толико, колико ми познајемо наше писце. Песталоцијеве идеје су и њиховим школама утрле пут; Фреблово старање за децу пре школског доба и у Белгији се отемељило, а рад једног Ди-стервега за подизање учитељског сталежа,

толико је од утицаја на белгијско учитељство, да су слободоумни учитељи и учитељице у Антверпену основали велико удружење под именом „Дистервег“. Удружење има свој завод у пољу ван Антверпена, у којем стално одржава феријалну колонију за слабуњаву децу својих варошких школа. Учитељи су добро познати са педагошким класицима нарочито немачким. Немачки језик се тамо нарочито негује у гимназијама и реалкама.

Као што је у Француској тако се и у Белгији боре калуђери за превласт над школом и да униште школе светског обележја. Тај калуђерски фанатизам иде често тако далеко, да учи децу да се моле Богу како би избори посланика испали повољно по клерикалство.

Год. 1907. било је у Белгији (светских и духовних особа) учитеља 11.549. На адоптираним приватним школама било је т. г. 8.237. На становништво од 7,317.561 душе, било је т. г. 19.786 учитеља и учитељица, а 1900. г. 16.632. Дакле на 370 становника један учитељ. Међу горњим укупним бројем је 517 управитеља и управитељица и 85 особа помоћних. Духовних особа има преко 6000 у учитељству. Учитељица има преко 53%, а учитеља преко 46%. Калуђерица има око 82%. Из мушких школа су уклоњене духовне особе као учитељи.

Вредно је споменути да тамошњи учитељи многе споредне дужности званично и приватно обављају. Има их благајника по црквеним фабрикама и болничким благајницама, земљемера, геометара и т. д. Кажњавања учитељског особља има сарамерно врло мало. Од 1903. до 1905. дакле за три године кажњено је новчаном казном 42, уклањањем с места 11, на расположење је стављено 3, а општ. савети су уклонили 15. Но у свему узевши, у Белгији још увек има клерикалство јак утицај на школу. Год. 1884. су укинули либерални школ. закон од 1879. 1885. је уништено од 1933 државних народних школа 877, по место тога је добило право на отварање 1465 духовничких школа. 1902. било је на школама 3708 неиспитаних учитеља, данас их има већ 4500. За три године повећао се број учитеља-духовника од 8696 на 10.351. А како они поучавају? Само науку о вери, живот светитеља, дочим се други предмети занемарују као безверни.

У целој Белгији има 150.000 деце која никад нису завирила у школу. Најлошије је

у вламанским провинцијама, јер је тамо најјача најезда калуђерска. При изборима 1906. год. испоставило се, да је од 1000 бирача њих 84 који су свршили основну школу, 180 их је било који нису знали ни читати ни писати. За 25 година спало је образовање у народној школи за 2%.

Школа и настава.

Наставни план у Србији. XXVI. Учитељска Скупштина (летошња) донела је поводом расправе Михаила М. Станојевића о наставном програму претресене на скупштини, ову резолуцију:

Наставни програм треба у главноме удесити тако, да буде једнак и за сеоске и за варошке школе; али ће чинити одступања само у толико, у колико траже месне прилике и потребе појединих крајева.

Да би се могло водити што више рачуна о дечјем здрављу и темељној обради наставног градива, програм не сме бити претрпан. Он треба да одговара познатом дидактичком начелу: „мало, али темељно“.

С обзиром на данашње прилике програм треба тако удесити, да буде знатно краћи у неподељеним школама, где наставници раде са 4, 3 или 2 разреда, од програма у подељеним школама, у којима раде с једним разредом, пошто зато нема нити времена, нити физичке могућности за темељну обраду градива.

С погледом на полне разлике ученика, наставни програм треба тако удесити, како би водно рачун и о тим разликама.

Да би се [наставницима дало више времена да воде рачуна о васпитању у ужем смислу, а нарочито о физичком развоју ученика, треба смањити број недељних часова.

Наставни програм треба да буде у појединостима израђен (деталјисан), како би се у интересу учитеља избегли сукоби између надзорника и наставника. И на послетку.

Како српски народ данас живи у изузетним приликама у погледу свог националног опстанка и како му је потребна сада више него икад радња на остварењу националних задатака и његових заветних мисли, треба ставити као средиште целокупне наставе оне предмете, који имају за задатак развијање националних и патриоских осећања.

П. председник чита писмен предлог Д. Милентијевића да се скрати данашњи програм у настави. Скупштина усваја и ставља у дужност Гл. Одбору да исто поради код г. Министра.

Милан Поповић тражи анкету од учитеља за израду програма и да га упутити министру.

Кад да пође дете у школу? У свима земљама законом је утврђено, у којем добу живота треба дете да пође у школу. Лекарни и школски људи много расправљају о томе, које је најзгодније време за ступање у школу т. ј. у којем је добу живота велика већина деце, довољно душевно и телесно способна за срећену наставу. Ово питање је увек све важније. У главном се све државе слажу у томе да школска обвеза не почиње пре 6 година. У томе је изузетак Грчка, у којој се почиње школска обвеза пуном 5. годином. Битне разлике постоје, дакле у томе, да ли ће се то обавезно доба поласка у школу помаћи ближе 6. или 7. години живота. У законима је утврђено да дете полази у школу навршеном 6. годином. У неким немачким покрајинама и у Швајцарској, почиње се школа у априлу или мају, у нас септембра. Дете које се родило 31. августа навршило би по томе 6 година, а које се родило 1 или 2. септембра, не спада у обавезност. Но има деце која су у тој години навршила 6. годину још јануара или децембра и новембра прошле године, дакле за читаву или за половину године пре. Јасно је, да и једни и други нису подједнако развијени. Познато је да сваке године бива изврстан број нове школске деце, која су телесно и душевно веома слаба и неспособна за школску наставу. Ови не само да су на терету у разреду и брига родитељска, а нарочито учитељска, него они још највећма трпе под теретом наставе, јер су за школу просто сувише нејака деца. У неким државама узаконено је да се така деца одељују у нарочите разреде или да се на краће или дуже време ослободе од школске обвезе. Сретна су така деца, ако су им родитељи увиђавни људи, те их задрже од школе (уз пријаву школ. власти) да се боље развију. Али има и таквих родитеља, који то не узимају у обзир, него или из разлога да имају мира код куће или из неке журбе да им дете пре сврши школу, шаљу га и тако неразвијена у школу, а међу овима има и таквих, који да допуне оно што

дете са своје неразвијености не постизава у школи, уче га накнадно још код куће помоћу нарочитог учитеља и тиме још већма спречавају развитак детета. Број оваке деце бивао би све мањи, што би се обвеза школска започињала ближе седмој и седмом годином; јер основни резултат можћане супстанције, завршује се просечно тек после 7. године. Поједини случајеви где ово бива раније, не могу се овде узимати у обзир, јер у овом питању одлучује правило које важи за масу деце. А обзиром на то, доба од године дана овде много значи. Има случајева, да су тако неразвијена деца, с почетка сматрана као слабоумна и додељена у посебне разреде, али се овде за неколико месеци толико душевно развила, да су после могла упоредо ићи и напредовати са својим парњацима у редовној настави. По томе дакле, узалудно је правити притисак на овај или онај орган пре него што се он сам довољно развије, шта више штетно је тражити од њега да се напреже колико нема снаге.

Запамљиви су податци о томе у Цириху од 1908./09. године. С пролећа 1908. ушло је у први разред: 1826 мушке деце и 1826 жепске д., свега 3632. Од тог броја ослобођено је због душевног или телесног слабог развитка: 142 м. и 146 ж., свега 288=7,88%. Ових 288 ђака рођено је између 1. маја 1901. и 30. априла 1902. а по појединим месецима рађали се овако:

Рођени	м.	ж.	свега ослобођено.
Мај 1901.	8	4	12
Јуни	6	5	11
Јули	5	13	18
Август	10	4	14
Септембар	12	12	24
Октобар	11	9	20
Новембар	9	10	19
Децембар	10	9	19
Јануар 1902	12	19	31
Фебруар	16	19	35
Март	14	18	32
Април	29	24	53
	<u>142</u>	<u>146</u>	<u>288</u>

Ови бројеви јасно говоре. Истина, не бива сваке године тако очевидан доказ у бројевима, као те године, али свакојако не може бити сумње у резултатима овака испитивања. С тога се у тим школским круговима све јаче

и живље истиче захтев, да се почетак школске обвезе помакне на зрелије доба, чиме би се добили за школу телесно и душевно зрелији ученици, који би без јаког напрезања могли удовољити оном захтеву што наставни план на њих полаже.

Dr. F. Zollinger вели: „Права школска настава не треба да почне пре 7. године живота. Почети 6. или у нарочитим случајевима 5. годином може се само у том случају, ако се у првим годинама наставе што мање тражи школско учење, а што више дете развија умно и душевно и ручном запослености као у фребловим забавиштима и за децу подесним приповеткама, а тако и развитком тела у игри и излетима у природу.“

У овом смислу удесили су школску обвезу у Виртембершкој, Данској, Шведској, Норвешкој и у неким швајцарским кантонима. Продужи ли се деци доба златне слободе, у којој могу ићи природним нагоном за игром и слободно се развијати по мудрим и строгим природним законима, за једну више пуну годину дана, така ће мера у нормалним приликама, доцнијем младом грађанину веома добро доћи. Но и у том случају, ако се не би узаконило овако становиште, свакојако се мора неко одређење донети, да се начини разлика у примању деце у школу, оне, која су н. пр. јуче навршила 6. годину и оне која су пре 10 или више месеци навршила то доба живота.

Учитељство.

„Učiteljski Tovariš“ лист аустријског јужнословенског учитељства, прославио је 1. бројем за о. г. 50 годишњицу својег опстанка. Дуги низ рада „Učit. Tov.“ у нераздвојној је вези са успешима, које је у том низу година постигло словеначко учитељство у корист свога унапређења. Рад и борба, споразум и слога напреднијег словеначког учитељства, одличан је пример свима учитељима како слогом расту мале ствари. Из сиротиње, из ничега створила су та браћа данас угледне установе. Да их је много, да су им плате сјајне, да су имућни, па би и онда самопрегор њихов за опште просветно и учитељско сталешко добро, био за сваку похвалу, али њих је мало, слабе су им плате, слаба имања и они од уста својих откидају и ства-

рају крупна дела. Заиста, за све нас веома поучно. У 1. бр. „Uč. Tovariša“ изнео је Јаков Димник лепо и прегледно досадашњи успех њихов на „gospodarskoј organizaciji“. Њихов рад на том пољу обухвата 10 одељака. „Та организација је сваком учитељу и учитељици на расположењу, који желе добро себи и својој сталези“. Тако вели писац и кличе затим: Ко може нека покаже слична дела на томе пољу! Он има потпуно право, јер се словенско учитељство у другим крајевима слабо може похвалити таким успесима као словеначка наша браћа. Тешке су биле њихове прилике, а нису ни сада завидне, па и у тим тешким приликама они стварају трајна дела.

У добу конкордата, словеначко учитељство је било на тешким мукама, но није му славно ни данас у добу јаке скупоће и немилосрђа владајућих кругова. Те несносне прилике присилиле су га, да створи себи самопомоћ и тако се почело економски организовати. Потреба је била, да се прво установи „Друштво за помоћ учитељима, њиховим удовицама и сирочадма“, јер до тада оде ова сиротиња сва у прошњу. Зачетник ове установе био је школ. надзорник Др. Фран Мочник са Андрејом Прапротником. То је било 1860. год. Ова два човека а уз њих Јарц, Стегнар, Геркман и Зорин били су организатори и будиоци словеначког учитељства. Друштво које су тада основали, има данас иметка К 130.000. Помаже 31 удову учитељску и 28 учит. сирота. Свака удовица прима годишње 200 К, а сироче 60 К. Но та потпора је сувише малена, да би учитељева удовица могла збринути сирочад како треба, с тога се браћа постараше, и основаше „Друштво за градњу учитељског конвикта“. Мисао о томе покренуо је Димник 1891. год., а ширио је ту идеју преко „U. Tovariša“ тадашњи његов уредник Андреј Жумер. Жумра су помагали Е. Гангл, Јурај Режек и Димник. У први мах друштво је било установљено само за Крањску, али се касније проширило на све покрајине које су у „Савезу аустријског јужнословенског учит. друштва“. Данас има то друштво 80.000 К иметка. Но како учитељски конвикт још није почео — због недовољне евоге — рад, какав је н. пр. у нашем кон-

викту у Н. Саду, а да би се ипак помогло учитељској деци, основана је „Јубилејска установа цара Фрање Јосифа I. за учит. сирочад у Крањској“. То је учињено 1895. г. у славу 50 годишње владавине Њ. В. Фрање Јосифа. Скупљено је одмах 2800 К и већ 1898. год. поможено је једном сирочету са првом припомоћи. Данас та установа има иметка 8000 К, а својина је „Учит. Конвикта“. Осим напред споменуте „Јубилејске Установе“ створена је и „Јубилејска самопомоћ“ опет у славу 50 годишњице владарева. Ова установа исплаћује по смрти сваког друштвеника наследницама толико пута по 2 К, колико има чланова, а чланови су учитељи, учитељице и учитељке. Данас има друштво 200 чланова и 10.000 К иметка. Развитак ових корисних установа утицао је и на оснивање даљих установа у томе правцу. Млад почетник-учитељ улази у свет празних руку, нема ли помоћи запада у кајишарске руке. Треба му помоћи а тако и оном старијем, којег је већ опколела брига за одржање породице. Тако је створена „Учитељска хранилница и посочиљница“.

Мисао за њу дали су Гангл и Димник, а створили су је по угледу на „Хрватску учитељску штедну и предујамну задругу“. Прошле године имала је та установа 250.000 К промета, а резервни фонд јој је 6000 К. После овога дао је нову идеју на њиховом економском развиту Е. Гангл за оснивање учитељске штампарије. То је замисљено 1898. приликом десетгодишњице „Савеза аустр. јужнослов. учит. друштава“. Но тек 1905. г. дала се прилика да се то изведе. Прекупили су једну штампарију за 48.000 К и почели су у њој посао 1. јула 1906. Недостајало је много чега, али данас је удешена као најмодернија штампарска радња. Данас ради у њој 15—20 особа према потреби, а свега особља има 37, које се недељно исплаћује са 1000—1200 К.

Но ни на овоме се није зауставило то свеено учитељство. Сиромаштина која гони учитеља свугде и на сваком месту, изазвала их је да створе „Учитељску болничку благајну“. То је замисао Димникова, а поднеће се идућој скупштини „Савеза“.

Осим већ поменутих установа, чланови „Савеза“ ступили су у заједницу са „Удружењем учит. друштава у Моравској“ те се

могу користити погодностима у учитељском санаторијуму на острву Рабу, где је и станарина и сав ужитак погодан.

Као девета установа на економском ојачању словеначких учитеља постоји „Обезбеђења живота“. Ова установа је у пословној вези с банком „Славијом“ у Прагу и има с њоме парочиту погодбу у погледу чланова учитељског удружења. „Славија“ плаћа „Савезу“ од сваке 1000 К обезбеђенога капитала „Савезу“ једном за свагда 1 $\frac{1}{4}$ ‰, а од уплаћених годишњих премија 3 ‰.

На крају још да поменемо колико је јака слога и дружевност међу том нашом браћом казује нам и последња, најмлађа њихова економска установа „Учитељска господарска задруга“. Она се стара за набавку свих потреба за живот својим члановима. У корист тога учинила је споразум и погодбу са угледним великим трговинама у Љубљани, које све радо уступају 5 ‰ од користи „Учит. Конвикту“.

Вредно је споменути, да су наша браћа словенски учитељи имали у свом јату једног великог добротвора: Јосипа Травна који је у разне учитељске еврхе оставио 36.000 К. Он је преминуо 1. марта 1906. г. Нека му је слава и хвала!

*

Тако ето, о 50 годишњици својега рада, може да се подигне стварним успесима наше братско учитељство у Словеначкој-Крањској. Скромни су били њихови почетци, скромне жеље њихове. Данас они већ приказују једну снагу с којом се мора рачунати. Е. Гангл им је већ и посланик у покрајинском сабору. Тако слогом расту мале ствари. Па сетимо се браћо тога свугде и у свакој прилици и сваког оног опоменимо на дужност, који нема пред очима срећу и будућност целог нашег сталежа, и поучимо га да је штреберство кратка века, од данас до сутра, а братска љубав и пожртвовање за племенита дела у првој линији за своју браћу и свој сталеж, та љубав да је вечна од сада па до века. Само таким радом бићемо оно што треба да смо, импонуваћемо и онима, који хоће да се с нама титрају, те по некад нађу коју заблуду овцу нашу, којом хоће да се на наш рачун поврате у седло.

—а.

Богдан Поповић.

И опет сахранисмо једног трудбеника школског. И опет нас један мање просветни радник. Али тако је морало бити. Од смрти не побеже нико! Она је неумитна Она је грозна!...

Богдан Поповић је из оне старе гарде учитељске, који су још пре 40 година изишли из учитељске школе. А то је оно славно и чувено доба, првог одлучног омладинског покрета.

Овај омладински покрет је у оно време трајао дела стварао. Заносним идеалима својима, вишуо се у народ и са пуно љубави, прегасо је на просвећивању његову. А у томе колу је стајало онда и учитељство српско и стајали су сви они, који су излазили у то време из учитељске школе. Сви су пак били задахнути идејом, да са одлучношћу и са пожртвовањем, треба поћи у борбу и не клоцати на просвећивању свога народа.

Тако је било и са покојним Богданом. Рођен у Ст. Шова 1850. год., већ је са 18. годином свршио учитељску школу и године 1868. постао је учитељ. А то је баш оно најјаче доба омладинско, те је и он био задахнут идејалима, којима се сва омладина онда носила.

У учитељској служби провео је покојник вредно и неуморно пуних 30 година. У мировини пак пуних 10 година. И та четири деценија његова јавна живота, била су за њега испуњена најлепшим надама и најлепшим очекивањима свега, што смртан човек пожелити може. Но смрт га предвари. Погоси му живот 24. јануара о. г. и он престаде у својој 60 години живети. Сутра дан 25. јануара га сахранисмо.

Овде морамо истаћи и једну особиту околност. Укоп пок. Богдана је био одишта угледан. Грађанство се наше вароши врло лепо одазвало. На опелу, у алмашкој цркви је био и вл. г. епископ Митрофан. Чинодјејствовала су три овдашња свешт. и два ђакона, био је учит. збор основн. школа. Били су и чланови збора више дев. школе. Видесмо и и више професора наше срп. вел. гимназије. Неколико чланова богословске омладине је појало на кору. Нарочити пак утисак и то

леп утисак, учинили су изасланици честите српске фелдварске црквене општине, где је покојник сву своју младост провео. Ту су била четири члана цркв. и школ. одбора и један члан учитељског збора. А то је дошта лепа пажња, према досадањим сличним случајевима, који су нами познати. Јер ми знамо и таквих општина, које — не само да нису изашиљале изасланике на укоп, својим четрдесетогодишњим учитељима, већ их чак ни оглашавали нису, ни у оним црквама, у којима су они годинама славили Бога својим појањем. Нећемо сад да спомњемо те општине овде, већ само констатујемо, да наше учитељство зна и о томе да води рачуна, јер није далеко време, када ћему то све требати. А фелдварској црквеној општини нека је и од наше стране хвала! Она је посрамила многе и многе друге, које се фарисејски бију у груди и хвале својом славом и величином. Евала и опет фелдварчанима!...

Спровод је дакле отпратио покојника на алмашко гробље, где је после малог помена, новосадски учитељ **Танасије Костић**, изговорио ову надгробну реч:

* * *

Ето, тако умиремо ми — учитељи!

За све се збринемо. О свему и свачему се састарамо. И — све посвршавамо, да другом право учинимо и — другог да задовољимо. А своје невоље, своје најтеже бриге, остављамо на последак.

И шта бива?!

Истрошене, изнемогле и сасвим скрхане, прекида нас обично пре или после — неумитна смрт, и ми одлазимо са овога света, без икаква уживања, остављајући за собом, у тузи и јаду оне, о којима се од туђих брига нисмо могли до краја ни збринути.

*

Тужни зборе!

Богдан Поповић, којега ево допратисмо до вечне куће, родио се у Ст. Шова. Школе је учио у Врбасу и учитељску школу у Сомбору. По томе је провео у служби свога народа пуних 30 година, учећи децу српску књижи и чедности.

Прво је учитељевао у Старом Врбасу, а по томе 28 година у Б. Фелдварцу.

Као учитељ био је до крајности вредан и

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

истрајан. И у своје време, у реду је био међу најбољим учитељима. То му је признала и надлежна виша власт школска, издавши му похвалу, по ступању у мировицу.

Покрај тога, био је покојник добар и омиљен друг учитељски. А у народу, у коме је служио, био је вазда обљубљен и поштован.

Па када је већ мислио, да треба више да се састара и о својој породици, са којом је био доста оптерећен, похитао је као умировљени учитељ у Нови Сад, да као брижан родитељ, учини нешто и за њу.

Но борба, око материјалног опстанка, нагнала га је и овде, да се лати опет каквог рада, од којег он никад бегао није.

И — сад га видимо код епархијске управе бачке као чиновника, који поред све своје физичке слабости, тако вредно, тако истрајно и — са тако пуно разумевања ради, да га је човек са пчелиним радом и пчелином вредноћом упоредити могао. Просто је неуморан био!...

Покрај свега тога, он ни овде, у Новом Саду, не заборавља свој сталеж и своје учитељске другове. Он улази у њихов круг и са пуно одушевљења, са пуно љубави и мара, ради с њима на оснивању учитељске новчане задруге, потоњег деоничарског друштва „Натошевић“. А она неуморност његова у раду се брзо и овде показала.

Као мравак је прикуцљао и чувао све, само да што више припомогне друштвену напретку и да се рад друштвени унапреди и што лепше резултате покаже. То су му другови и признали. Истакли су га у управи на угледније место и бирали га за друштвеног подпредседника, где је он највредније и најсавесније радио. За то, нека му је у име тога друштва: Слава!...

Ово су само виднија обележја, какав је покојник био. Али је тако био и у свачем другом. Где год се чега лати, предаје се свом снагом својом и свим одушевљењем, да му се другови и сви они, који су га гледали у раду, просто дивили дурашности и издржљивости. Никад сустао није; никад клонуо није. И — поред дуготрајне бољетице, ипак је понајвише био весео, шаљив и насмејан међу друговима својим.

Али је покојник наш све то чинио, гледајући видне успехе животног напрезања и тешких трудова својих — у кругу миле породице своје. Дочекао је свог најстаријег сина,

да га види у свештеничком чину. Дочекао је да види своју јединицу ћерку удомљену. Дочекао је опет сина млађег, да га види као свршена лекара. Видео је и неколико унучади својих, те му с тога ништа тешко падало није. А према оној народној речи: „Ум за морем, смрт за вратом“, држао је наш покојник, да ће га срећа још послужити, да дочека и види смештено и двоје најмлађе деце своје. Али, после тек започетог уживања, дође му неумитна смрт и његов мили син Велимир, богослов и Милоје гимназиста, остадоше незбринути и „тата“ не дочека до краја своје умишљено уживање. Смрт његова уцвели их све и ожалости ојаћену удовицу његову, добру мајку њихову!...

*

Драги Богдане, мили куме мој!

Данас је равно две недеље, када оно у дому твојем, слушасмо песме радованке и раздрагани бесмо, сватовским весељем, твога милог сина Јове. Онда си ти изражавао живу жељу, да ту радост дочекаш и од твоја два мезимца. Међутим си, у тој радости, једно заборавио. Ти си, куме, учитељ!... И — теби то не беше суђено! Већ, ево, са песмом тугованком, ми допратисмо тебе довде, да се за навек растанемо.

И као друг из младости; и као твој кум венчани, и крштени кум твоје миле деце, ја се опраштам с тобом у име своје и свију оних, који те љубљаху као искреног и доброг друга и пријатеља — и кличем ти последње:

Збогом и — вечан ти спомен!

К.

Л И С Т А К.

„Истинска служба“.

Господин Урош био је „жесток“ националиста, нарочито у свом млађем добу. Клерикали га нису нимало волели, но ипак су и они с њиме и он с њима, заједно провађали по сеоским славама у околним селима. Заборавио сам рећи, да је Урош био учитељ. Он је чак и „страдао“ због своје антипатије према клерикалству. Једном приликом одрешо му се језик у веселу друштву, те се послужио мало јачим изразом и морао је ићи на суд да одговара. На томе се и свршило, јер било је — у весељу. Но од тога „муче-

ништва“ за народ он је дуго живео, чак и онда, кад је као националац добијао златне поклоне од владиних органа за агитацију при саборским изборима, а у корист владина кандидата. Са тих заслуга (т. ј. оних првих, јер за ове друге се тек касније дознало) стекао је гласа и као „добар“ и чувен учитељ, а ко је добар и чувен учитељ при изборима, тај је по појмовима најширих слојева и пун знања, учевац, те вреди и да дође у какво народно прочеље.

У прочељу је увек добро, ако је ручак ти прво синаш, ако је пиће теби прво сипају, ако је друга каква деоба од прочеља се почне, ако је да се тек унапред издалека дозна где се може што намаћи, то опет мора знати на првом месту онај у прочељу. Но све су то тако обичне ствари, ради којих неће доћи до Тројанског рата, па ма ту и женске биле по среди. А биле су по среди једино у толико, што је господин Урош био наумно да уда своју кћер и држао је да ће му то лако поћи за руком јер је у прочељу. С тим је дакле био већ на чисто, али је требало још једног члана породице наместити, том је још потребније, јер иначе ће и тај остати код куће, па бар кад кћи мора бити код куће, нека се овај мушки члан смести да није кући на терету, него нека још привређује.

Стога је госп. Урош као председник окружне школске комисије, бадио око на једно окружно местанце са знатном платом и незнатним радом, где би свио своје породичном члану гнездашце. Но ту је био већ један други младшћ као учитељ и требало је прво тога кренути. Најбрже ће га кренути то, ако му се окрњи плата. За то је госп. Урош седио у прочељу, да то не сметне с ума и пре расписа конкурса тумачио је људима, при једној својој екмисији, да се плата у том месту може заокружити тим пре, што је већи део плате у уживању земље. Он је као познати „демократа“ чинио то већ и с тога да се народу олакша. Пошто је поклич о народну олакшању био на дневну реду, дакле сувремен и иначе популаран, радо је прихваћен у општини и тако је конкурс расписан са смањеном платом. Од тога су побегли сви компетенти па и онај који је већ био на месту. Тако је место остало празно а његов члан, породице и онако је на диспозицији, те да просвета не би трпела штете,

жртвовао је свога сина да иде на то место где нико не ће. Но у том је стигла и стилизација онако окрњена расписа окружној власти, у којој је заседавало још 2—3 учитеља. Како ови нису ни стекли квалификацију за окружну власт стога, што би били опозиција при крњењу учитељских интереса, то би покрај њихове пажње и овај недостатак пропао, да га није „уочио“ госп. Урош, који је настојао да се та неправилност исправи и стилизација врати натраг ради тачног расписа конкурса и свега прихода учитељског, јер он као чувен борац учитељски није могао допустити ни у овој прилици, да буде окрњено учитељско право и учитељски интерес. Сви су чланови схватили његову племениту побуду и прихватили његово мишљење. Тако је распис враћен натраг с напоменом, да се не може одобрити измена у погледу распореда учитељске плате.

Општинари се чудили мало како то да се не слуша реч госп. Уроша, који их је оном првом саветовао и обећао да ће се тако у својити.

Ствар је дошла у свој редован ток, а госп. Урош је и овом приликом показао своју оданост како народу, тако и свом учитељском сталежу.

Из „Тир. Лзтг.“

Л.

Што је боља школа, у толико више учи надзорник у њој. Др. Спенсер.

*

Три реда свог сопственог рада више вреде, него три стране рада по наредби. Хербарт.

Б Е Л Е Ш К Е.

Светосавска школска прослава у Новосадским основним школама. Светосавска школска прослава, која се и у најзабитнијем српском селу прославља на свечан начин, једва једном је уведена и у новосадске основне школе. За почетак истина скромно, али је главно да је уведена. После освећења воде, говорио је о значају просветног рада светитељева учитељ Ђ. Петровић, затим је више ученика из старијих разреда, почевши од П.—VI., декламовало пригодне песме, а сви ученици заједнички певали светосавску песму. Дечјих родитеља било је присутно у лепом броју, према томе види се, да се и старија публика може за ову свечаност интересовати, иако се држало ранијих година, да се због прославе у гимназији неће публика одазвати овој све-

чаности. Дечјим родитељима је њихов под-младак на првом месту.

Читуља. Прошле недеље умро је у Кисачу Тодор Мутибарић учитељ, стар преко 90 година. Он је родом из Бегеча из велике фамилије Мутибарића, а рођени је синовац некадашњег далматинског епископа Јеротеја Мутибарића. По свршеним гимназијским наукама у Винковцима учио је филозофију у Сегедину и Пожуну. Затим је био код стрица у Гргетегу, а после ишао уз овога у Далмацију и тамо живео неко време, а по смрти стричевој, наследно један део његове оставине и вратио се у своје село те тамо живео, а неку годину и у Н. Саду. На измаку Бахове системе изабере га село за бележника, а кад је започело званичење на мађарском језику, напустио је то звање и приватно живео, док селу опет није затребао учитељ 1881. год. Но пошто није имао учит. оспособљења, ни ту није могао остати, него постане општински писар. После тога је био више година привр. учитељ у Грабову (у Срему), а затим у Кисачу. У последње време и овде је постављена оспособљена учитељица, те је ту остао као певац црквени. У томе је био ванредан зналац, јер је то учио код свога стрица Јеротеја, који је некад био проф. појања у богословији и по налогу Стратимировићеву прекројио оно некадашње појање, што је донето још сеобом амо, те је управо Јеротеј творац карловачког појања. Стари Тодор Мутибарић умро је у највећој беди и невољи. Иметка му је давно нестало, јер је он био тако необично меке нарави, да није умео ништа сачувати иако није био никакав трошација и расипало. Још првих година учитељевања осетила су деца у школи ту мекост његову, те по где кад несташлуком и виком подигла школу на главу. У такој прилици његов запт је био, да уђе у ту галаму стане раширеним рукама пред децу и да их смири, тронутим плачним гласом завапи: „Али, деца, знате ли шта је Бог!“ За њега се могло потпуно рећи: В њ њмже лети њџетъ. Нека је вечни покој овој старој доброј души!

Кратке белешке. Трговац О. Бајт поклобно је лондонском свеучилишту 4.125.000 фр.

Берлински индустријалац Калбаум оставио је задужбину за учитељице од 6½ милијуна марака. — Грађани у Хамбургу одобрили су кредит од 3000 мар. да се оснује радионица за покушај ручног рада за дечаке. — Норвешки учитељи приређују у јулу о. г. излет од Дронхтајма на Северни кап. Пут траје 11 дана и стаје 150 К. — У покрајинском сабору Шварцбург Сондерхаузенском примљен је предлог да се одели старање за школу од старања за цркву. — У Берлину има 300 општ. школа са 5186 разреда и 227.300 шк. деце. Трошкови за једно дете порасли су од 1898-1908. од 61:66 м. на 88:32 м. — Општина у Цитењу (Немачка) осуђена је да плати једном учитељу 1000 м. купалишних трошкова и ренту од 1200 м., што је учитељ у нездраву стану (у нарави) наукао реому и стално општеито здравље: добио погрешку у срцу. — У Италији је приређено зимус за одрасле неписмене 3359 вечерњих и 1510 недељних школа. — У Луцерну (Швајц.) забрањено је деци ићи гледати кинематограф без родитељске пратње. — Од 8 ученика у Roche d'or, 7 је деце учитељеве. —

Исправак. У 1. бр. „Шк. Гл.“ о. г. у животопису Др. П. Радосављевића треба да стоји рођен је 11. јан. 1879. год.

Није играчка! Стручна ствар!

Само 1 круна

кад се унапред пошаље добија се цевна механичка

сѣраба за рачунање

која од лакоће броји, множи, дели и са десетим бројевима. Упутство се прилаже Гарантована је тачност и уштеда времена Франко разашиле свакоме **Fr. Hodik**, техник **Velká Polom**, Ауегр Шлевија. Унатоц не шилем јер је велик porto. 1—10

Календари за 1910. год. готови су и разашилу се.

Српски народни велики
илустровани календар

СВ. САВА

и мањи
илустрован календар

ГРАНИЧАР

Цена 1 ком. 1 Круна.

Цена 1 ком. 50 пот.

ПРЕПРОДАВЦИ ДОБИЈАЈУ ВЕЋИ ОД НАЈВЕЋЕГ ПОПУСТА.

Поруџбине се шаљу првој срп. творници искључиво свих срп. прав црквених утвари

Луке К. Алексијевића, Нови Сад — Ujvidék, (Hungaria.)

Велики илустровани Ценовник свих црквених утвари шаље се на захтевање бадава.